

ISLOMIY MIKROMOLIYALASHTIRISHNING MAZMUNI, IQTISODIY ZARURLIGI VA AHAMIYATI

Anvar Tursunov,

PhD, Xalqaro Iqtisodiyot kafedrası,

Toshkent shahridagi Yodju Texnika Instituti,

Toshkent, O'zbekiston. Email: anvartursunov7@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9556-4332

ECONOMIC NEED AND IMPORTANCE OF ISLAMIC MICROFINANCE

Anvar Tursunov,

PhD, Associate Professor of International Economics,

Yodju Technical Institute in Tashkent,

Tashkent, Uzbekistan. Email: anvartursunov7@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9556-4332

JEL Classification: G2, G21, G28

Annotatsiya

Qashshoqlik bu XXI asrning eng katta muammolaridan biridir. Bu dunyoda uch milliarddan ortiq odam qashshoqlikda yashaydi. Musulmon jamiyatlari qashshoqlik muammosini hal qilishda dunyoning qolgan qismidan ancha orqada qolgan. Dunyodagi eng ko'p musulmon aholisi bo'lgan Indoneziyada, milliy aholining yarmidan ko'pi - taxminan 129 million kishi kambag'al yoki kuniga atigi 2 AQSh dollaridan kam daromadga ega[4]. Buning asosiy sabablaridan biri moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini chegaralanganligidadir. Darhaqiqat, kambag'allar nafaqat qarzga muhtoj bo'ladi, balki, kredit, jamg'arma, pul o'tkazmalari va sug'urta kabi turli xil bank xizmatlarga muhtoj bo'lishi tabiiy. Tijorat banklari asosan megapolis shaharlarga ixtisoslashganligi sababli, yordamga mikromoliya tashkilotlari keladi. Mikrokredit tashkilotlari ham shakllanish va ishlash jihatdan ikkiga guruhga bo'linadi. Bular An'anaviy va Islomiy mikrokredit tashkilotlaridir.

An'anaviy mikromoliya tashkilotlari tomonidan taklif qilingan mikrokredit mamlakatdagi musulmon aholi va tadbirkorlarni foydalanishdan to'sishiga sabab, islom shariati tomonidan taqiqlangan ribo elementini o'z ichiga oladi. Demak, Islomiy mikromoliya tashkilotlarini tashkil qilish mamlakatda qashshoqlikka barham berishda muhim rol bajaradi.

Mikromoliyalashtirishni tor va keng ma'noda qarash mumkin. Tor ma'noda mikromoliyalashtirish deganda unchalik katta bo'lmagan kreditlar berish va lizing xizmatini ko'rsatishga tushuniladi. Keng ma'noda esa, mikromoliyalashtirish deganda mikrokredit va mikroizingdan tashqari mikrojamg'armalar, mikrosug'urtalar, pul o'tkazmalari va konsalting xizmatlari kabi keng tarmoqli moliyaviy xizmatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu xizmatlarni islom shariat qoidalari asosida ko'rsatish esa islomiy mikromoliyalashtirish deyiladi. Tijorat banklaridan farqli ravishda aynan daromadi kam bo'lgan aholiga xizmat ko'rsatuvchi moliyaviy mexanizm sifatida mikromoliya tashkilotlari tashkil topdi va rivojlanmoqda.

Ushbu maqolada Islomiy mikromoliyalashning iqtisodiy zarurligi va ahamiyati hamda Islomiy mikromoliya tashkilotini O'zbekistonda tashkil qilish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Abstract

Poverty is one of the biggest challenges of the 21st century. More than three billion people in the world live in poverty. Muslim societies are far behind the rest of the world in tackling poverty. In Indonesia, which has the largest Muslim population in the world, more than half of the national population - about 129 million people - is poor or earns less than \$ 2 a day. One of the main reasons for this is the limited access to financial services. In fact, the poor will not only need loans, but will also need a variety of banking services such as loans, savings, money transfers and insurance. As commercial banks specialize mainly in megacities, microfinance institutions come to the rescue. Microcredit organizations are also divided into two groups in terms of formation and operation. These are Traditional and Islamic microcredit organizations.

The microcredit offered by traditional microfinance institutions contains an element of usury that is prohibited by Islamic Sharia, which prevents it from being used by the Muslim population and businesses in the country. This means that the establishment of Islamic microfinance institutions will play an important role in eradicating poverty in the country.

Microfinance can be viewed in a narrow and broad sense. In the narrow sense, microfinance refers to the provision of small loans and leasing services. In a broad sense, microfinance includes a wide range of financial services, in addition to

microcredit and microleasing, such as microfinance, microinsurance, money transfers, and consulting services. The provision of these services in accordance with the rules of Islamic Sharia is called Islamic microfinance. Unlike commercial banks, microfinance institutions have been established and are developing as a financial mechanism to serve low-income people. This article presents the economic necessity and importance of Islamic microfinance, as well as scientifically based proposals and recommendations for the establishment of the Islamic Microfinance Organization in Uzbekistan.

Kalit so'zlar: *Islomiy Mikromoliya Tashkiloti, ribo, Islomiy moliyaviy xizmatlar, zakot, vaqf, murobaha, musharaka, mudaraba.*

Keywords: *Islamic Microfinance Organization, usury, Islamic financial services, zakat, waqf, murabaha, musharaka, mudaraba.*

Kirish.

Mikromoliya dunyo bo'ylab qashshoqlikka qarshi kurashda kuchli molivaviy mexanizm sifatida rivojlanmoqda. Mikromoliya kontseptsiyasini Nobel mukofoti laureati professor Muhammad Yunus 1976-yilda birinchi bo'lib hayotga tatbiq etgan. O'sha davrdan hozirgi kungacha ko'pchilik tomonidan qabul qilindi, takomillashdi, turli mamlakatlardagi tashkilotlar, asosan rivojlanayotgan dunyoda, qashshoqlikka qarshi kurash va qishloq iqtisodiyotini yaxshilash uchun asosiy moliyaviy vositalaridan biri sifatida foydalanilmoqda. Mikromoliyaning paydo bo'lishining asosiy sababi qashshoqlik darajasini kamaytirish, daromadi kam bo'lgan aholini moliyaviy xizmatlardan foydalanishga imkoniyat yaratish edi, ammo u keyinchalik yo'nalishini o'zgartirib foyda

olishga qaratilgan mexanizm sifatida turli maqsadlarda foydalanildi[2]. Hozirga kelib u kambag'allikni qisqartirish emas, balki moliyaviy xizmatlardan keng jamoatchilik foydalanishi uchun faol qo'llanilmoqda. An'anaviy mikromoliya tashkilotiga nisbatan Islomiy mikromoliyalashtirish kambag'allikni qisqartirishda samarali ekanligi xalqaro maydonda e'tirof etildi.

2020-yilda Islomiy mikromoliya tashkilotlarining aktivlari 156,7 milliard AQSh dollari miqdorida baholangan va bu ko'rsatkich 2026 yilga kelib 304,3 milliard AQSh dollari miqdoriga yetishi prognoz qilinmoqda hamda tahlil davridagi yillik o'sish sur'ati 11,9 foizni tashkil etmoqda[3]. Ushbu moliyaviy mexanizmni joriy qilish natijasida O'zbekistonda bo'sh ish o'rinlarini yaratish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish orqali kambag'allikni qisqartirish, daromadi kam aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanishga erishish mumkin.

Material va metod.

Ushbu maqola mavjud ikkilamchi ma'lumotlar ilmiy maqolalar, tadqiqotlar, Islomiy mikromoliya tashkilotlarining website ma'lumotlari asosida yozilgan. Maqolani yozishda guruhlah, taqqoslash, ilmiy abstraksiya usullaridan foydalanilgan.

Mikromoliyani tashkil etish tijorat banklaridan foydalanish imkoni bo'lmagan kam ta'minlangan uy xo'jaliklariga moliyaviy xizmatlar ko'rsatish usuli sifatida taklif etilgan. Mikromoliya asosan kam ta'minlangan odamlarga omonat va kredit shaklida moliyaviy xizmatlar ko'rsatish, shuningdek, xizmat ko'rsatishning boshqa shakllari sug'urta, ijtimoiy vositachilik, moliyaviy savodxonlikni oshirish va tadbirkorlarni o'qitish kabilar kiradi.[8] Bu ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda

qashshoqlikka qarshi kurashning samarali vositasi hisoblanadi.

Brandsma va Burjorji (2004) mikromoliyani shunday tavsiflaydi:[9]

1. Tijorat banklariga kirish imkoniga ega bo'lmagan kam ta'minlangan tadbirkorlarga e'tibor qaratish;

2. Garov va investitsiyalar o'rnini bosuvchi norasmiy baholashdan foydalangan holda qarz oluvchilarga kichik, qisqa muddatli va takroriy kreditlardan oddiy va qulay foydalanish imkoniyatini yaratish;

3. Kichik omonatlarni qo'yishni osonlashtiradigan, qulay deposit va uni tez likvid qilish imkoniyatiga ega bo'lgan ixtiyoriy jamg'arma xizmatlarini ko'rsatishni nazarda tutadi.

Mikromoliyani davlat tomonidan tartibga solish nuqtai nazaridan uchta turga ajratadilar:[10]

1. Norasmiy. Mintaqaviy hokimiyat tomonidan tartibga solinmagan yoki nazoratsiz. Muassasalarga o'z-o'ziga yordam guruhlari, kredit uyushmalari, oilalar (qarindoshlar) va shaxsiy kredit beruvchilar kiradi.

2. Qisman rasmiy. Ro'yxatdan o'tgan shaxslar va ayrim moliya institutlari kiradi. Ular bir nechta moliyaviy xizmatlar ko'rsatsalar ham, ushbu muassasalar depozitlarni qabul qilmaydi va kredit bermaydi. Demak, ular moliyaviy vositachi sifatida faoliyat yuritadi, lekin tijorat banklari kabi tartibga solinmaydi.

3. Rasmiy. Bularga tijorat banklarining mikromoliyaviy bo'linmalari, qishloq banklari va kooperativlari kiradi. Muassasalar tijorat banklari sifatida tartibga solinadi.

Har qanday mikromoliya tashkilotlar albatta biror modelga asoslangan. Ya'ni kapitalni qanday shakllantiradi, mikromoliyalash hajmi, daromad, xarajat,

foйда, zarar va boshqa ma'lumotlarni o'z ichiga olgan mikromoliyaviy dasturlarni nazarda tutiladi. Quyida mikromoliya tashkilotlari modellari bilan tanishamiz.

1. Grameen Bank modeli. Ushbu kontseptsiyada shaxslar kichik guruhlarini tashkil qilish uchun birlashadilar va mikro kredit tashkilotini tashkil qiladi. Ushbu metodologiyani ommalashtirgan va ko'plab mamlakatlarda turli xil sharoitlarda muvaffaqiyat qozongan model Grameen Bank modeli Bangladeshda tashkil topgan. Model asosan mablag'larni ayollar guruhlarini o'z ichiga olgan kambag'allarga ehtiyotkorlik bilan yo'naltirishni nazarda tutadi. Model qarz oluvchilar guruhlarini rag'batlantirish va nazorat qilish uchun xodimlardan intensiv ishlashni talab qiladi. Guruhlar odatda besh a'zodan iborat bo'lib, ular bir-birining kreditlarini kafolatlaydi. Modelning bir qator variantlari mavjud; ammo modelning asosiy xususiyati guruhga asoslangan va bosqichma-bosqich moliyalashtirish bo'lib, u garov ta'minotini to'lamaslik xavfini yumshatish vositasi sifatida qo'llaniladi[4].

2. Asosan Lotin Amerikasi va Afrikada keng tarqalgan ikkinchi model qishloq banki modelidir. Model o'ttizdan ellik nafargacha a'zoga ega bo'lgan qishloq banklarini tashkil etuvchi va alohida a'zolarining kapitalidan shakllanadigan agentlikni o'z ichiga oladi. Mikromoliya tashkiloti tomonidan berilgan individual kreditlar har hafta to'rt oy davomida to'lanadi, bu vaqtda qishloq banki asosiy qarzni foizlar/foйда bilan ijrochi tashkilotga qaytaradi. Kreditni to'liq to'lagan mijoz keyingi kreditlar olish huquqiga ega bo'lib, kredit miqdori qishloq banki a'zolarining jamg'armalarni to'plashdagi miqdoriga uzviy bog'liq. Qishloq bankida to'plangan jamg'armalar ham moliyalashtirish uchun ishlatiladi. Qishloq

banki ichki kapitali yetarli darajaga erishganda, u qaramlikdan chiqib o'zini o'zi ta'minlaydigan muassasaga aylanadi (odatda uch yil davomida). Ushbu model Suriyaning Jabal al-Xos shahrida shariatga muvofiq tarzda muvaffaqiyatli amalga oshirildi. Afg'onistonda FINCA tomonidan o'tkazilgan yangi tajriba ham ushbu modelni muvoffaqiyatli amalga oshganligini isbotladi[4].

3. Mikromoliya tashkiloti modelining uchinchi turi - Kredit uyushmasidir. Ushbu mikromoliyalash tashkiloti o'zaro moliyalashtirishga asoslangan. Uyushma a'zolari o'z pullarini birlashtiradilar va kooperativ aktsiyalarini sotib olishadi. Natijada uyushma a'zolari bir-birlariga kreditlar, talab qilinadigan depozit hisoblari va boshqa moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni taqdim etish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Olingan har qanday daromad jamiyat va uning a'zolari manfaatlariga xizmat qiladigan loyihalar hamda xizmatlarni moliyalashtirish uchun ishlatiladi.

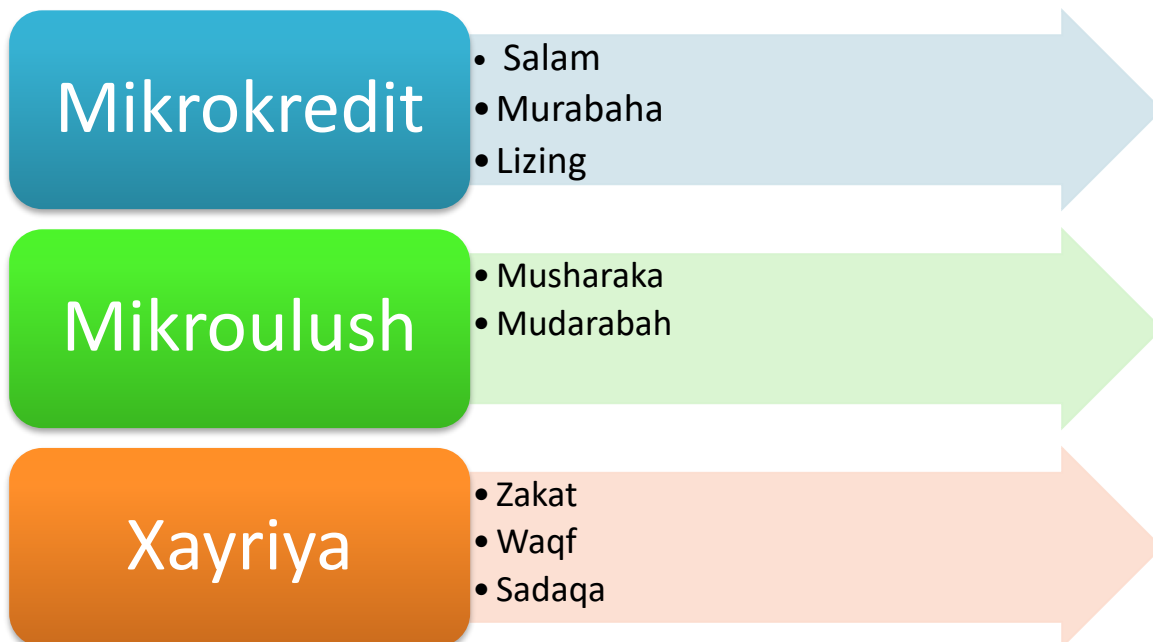
4. Hindistonda paydo bo'lgan to'rtinchi model o'z-o'ziga yordam guruhlariga asoslangan. Har bir guruh daromad jihatidan bir xil bo'lgan o'n-o'n beshga yaqin a'zodan iborat. Guruhlar asosan o'z a'zolarining jamg'armalarini birlashtiradi va ularni kreditlash uchun ishlatadi. Guruhlar, shuningdek, ichki resurslarni to'ldirish uchun tashqi moliyalashtirish manbalarini ham qidiradi. Kredit berish shartlari guruh a'zolarining demokratik qarorlariga qarab farqlanadi.

Shuni ta'kidlash mumkinki, yuqorida tavsiflangan modellarning ko'pchiligi foizga asoslangan an'anaviy mikromoliyalashtirishni qo'llasada, shariatga amal qilishga intilayotgan islomiy mikromoliyalash institutlari ham bor[5].

Natijalar.

Islom shariat qoidalari asosida ishlaydigan mikromoliya tashkilotlariga Islomiy mikromoliya tashkilotlari deyiladi. Islomiy Mikromoliyasi birodarlik, hamjihatlik va sheriklik kabi islomiy

tamoyillardan foydalangan holda mijozlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, muassasalar va mijozlar o'rtasida sherikchilik asosida biznes moliyalashtiriladi[6].

1-rasm. Islom mikromoliyasining tuzilishi.¹

Islomiy mikromoliya tashkilotlari ikki guruhga tijorat va notijorat shakllariga bo'linadi. Tijorat shakliga mikrokredit va mikroulush (sharikchilikka asosida tadbirkorlik qilish) kiradi. Notijorat shakllariga Waqf fondlari kiradi. Barcha turdagi mikromoliya tashkilotlari quyidagi asosiy 3 ta tamoyilga qat'iy amal qilishi kerak. Bular quyidagilar:

❖ Ribo (foiz) har qanday ko'rinishi ta'qiqlangan. Bu oddiy qilib aytganda pulni qarzga hech qanday mehnat qilmay ko'paytirib olish tushuniladi. Har qanday ko'rinishdagi kreditlar bunga misol bo'ladi.

❖ G'orar-noaniqlik, mavhumlik, axborotdan yetarlicha xabardor emaslik hisoblanadi. Bunda sotuvchi va xaridor tovar

haqida teng ma'lumotga ega bo'lishi kerak. Buni shariat tomonidan taqiqlashdan asosiy maqsad bir tomonning ikkinchi tomonga nisbatan nohaq ustunlikka ega bo'lishini oldini olishdan iboratdir. G'orar umuman qo'shimcha narsa yaratmaydi balki, kimnidir yutqazishi yoki zarar ko'rishi evaziga daromad olinadi. Masalan, urilgan

mashinani urilmagan deb sotishi, bir qop kartoshkani ustiga yaxshisini terib qo'yib osti ham shunday deb zarar ko'rgan kartoshkalar bilan sotishi, bozordagi narxni bilmagan xaridorga mahsulotni bir necha barobar qimmatga sotishi kabilar kiradi.

❖ Maysir- Asoslanmagan tadbirkorlik omadi kelib hech qanday harakatsiz foyda ko'rish yoki zarar ko'rish tushuniladi. Bunga misol qimor o'yini ya'ni boyligni mehnatsiz boshqa birovni zarar ko'rishi evaziga tasodifan qo'lga kiritishdir. Fudbol o'yinida katalizator, Boriga Baraka telehou kabilar kiradi.

¹ Manba: Muallif tomonidan tadqiqot natijalari asosida tuzilgan.

Islomiy mikromoliya tashkilotlari yuqoridagilardan tashqari mikroqarzlarni faqat shariatda ruxsat berilgan (halol) yo'nalishlardagina berishi mumkin. Taqiqlangan faoliyatga: cho'chqa boqish, tamaki sotish, alkagol spirtli ichimliklar oldi sotdisi yoki ularni tashish, saqlash, odam savdosi, kompyuter o'yinlari va boshqa shunga o'xshash jamiyat uchun xavfli faoliyat turlari kiradi.

Aholisining asosiy qismi musulmonlardan tashkil topgan O'zbekiston uchun ham islomiy moliyaviy xizmatlarni joriy qilish va rivojlantirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda[7]. "Nobank kredit tashkilotlari va mikromoliyalashtirish faoliyati to'g'risida"gi qonun (O'RQ-765-son, 20.04.2022-y.) qabul qilindi. Ushbu qonunni imzolanishi sohani rivojlantirish uchun tashlangan katta qadamlardan hisoblanadi. Ushbu qonunning 4-moddasida Islomiy moliyalashtirishga oid xizmatlar deganda islomiy moliyalashtirishni amalga oshirish standartlarini belgilovchi xalqaro tashkilotlarning qoidalariga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan ishlab chiqilgan tartibda ko'rsatiladigan moliyaviy xizmatlar tushunilishi ko'rsatilgan[1]. Yurtimizda Islomiy mikromoliya tashkilotining faqat notijorat shakli "Vaqf xayriya jamoat fondi" faoliyat yuritadi. Kelajakda tijoratga asoslangan shakllarini ham rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Pokistonda 2001 yil Akhuwat islomiy mikromoliya tashkilotiga asos solingan. Hozirga kelib ushbu tashkilotning 800 filial, 301 ta'lim muassasalari, 4.8 million foydalanuvchilari mavjud.[14]

Islomiy mikromoliya tashkilotlarini keng qamrovli joriy etilishi mamlakat uchun quyidagi imkoniyatlarni beradi:

1. aholi va biznes vakillari ixtiyorida bo'lgan bo'sh pul mablag'larining iqtisodiyot

rivojlanishida maksimal ishtirokini ta'minlash; (Agar deposit olish imkoniyati berilsa)

2. mamlakatda kam daromadli aholi uchun moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish va diversifikatsiyalash;

3. ko'plab yangi ish o'rinlari yaratish;

4. aholining moliyaviy savodxonligini oshirish orqali, moliya bozoridagi faolligini ko'tarish;

5. Islom moliya xizmatlarini ko'rsatuvchi yangi mikromoliya industriyasini tashkil qilish orqali mamlakatda infratuzilmani muvofiqlashtirish va yangilash;

6. kambag'allikka qarshi kurashish davlat dasturini amalga oshirishga hissa qo'shish;

7. yangi yo'nalishda kadrlar tayyorlash dasturini yaratish.

Munozara

Islom mikromoliyasi shariat qoidalari asosida xizmat ko'rsatib tadbirkor bilan foyda va zararni bo'lishadi. Savol tug'uladi nega O'zbekistonga Islom mikromoliyasi kerak?

❖ Islom mikromoliya aholisining ko'p qismi musulmon bo'lgan aholidan ko'proq mablag' jalb qilish, ya'ni depozit yig'ish imkoniyatiga ega. Aynan shu omil mamlakatimizda aholining bo'sh pul mablag'ini jalb qilish va uni ishlab chiqarishga investitsiya qilish mumkin. Bundan, tadbirkor, bank va mijoz birdek manfaatdor bo'ladi. Shuningdek, naqd pulning aholi qo'lida qolib ketishini oldini oladi va iqtisodiyotda aylanishini ta'minlaydi. Bu esa, o'z navbatida inflatsiyani kamaytirishga xizmat qiladi. Bizda nobank tashkilotlarga deposit olish huquqi berilmagan, ushbu huquqni qayta ko'rib chiqish kerak. "Nobank kredit tashkilotlari va mikromoliyalashtirish

faoliyati to'g'risida"gi qonun (O'RQ-765-son, 20.04.2022-y.) qabul qilindi.[1] Ushbu qonunni imzolanishi sohani rivojlantirish uchun tashalgan katta qadamlardan hisoblanadi. Ushbu qonun asosida tijorat banklari Islomiy mikromoliya tashkil qilgan holda Islomiy bank xizmatlarini ko'rsatishi mumkin.

❖ Tijorat banklari tomonidan mikroqarzlarni ajratilishi imkoniyatining yetarli darajada mavjud emasligi mikroqarzlarni olish darajasini oshirishni ta'minlamayapti, mikro kredit tashkilotlar va lombardlarning xizmatlari bo'yicha yuqori foiz stavkalari aksariyat holatlarda iste'molchilarning moliyaviy holati yomonlashishiga olib kelmoqda. Islom mikromoliyasi foizli kreditlardan farqli o'laroq foydani yoki zararni taqsimlash orqali moliyalashtirish iste'molchilarga keng imkoniyatlar yaratadi. Ya'ni tadbirkor bilan mikromoliya tashkiloti sherikchilik asosida faoliyat ko'rsatadi. Agar biznes foyda ko'rsa kelishuvga muvofiq, agar zarar ko'rsa biznesga kiritgan ulushi miqdorida zararni o'z zimmasiga oladi.

❖ Foyda va zararni sheriklar o'rtasida bo'linishi tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi kam daromadga yoki umuman daromadga bo'lmagan shaxslarga qo'shimcha imkoniyatlar taqdim etadi. Bu jamiyatning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishi uchun ham muhim rol o'ynaydi va qashshoqlikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Jamiyatning nafaqat kambag'al odamlari, balki an'anaviy mikromoliya kabi qashshoqlik chegarasidan yuqori bo'lgan odamlar orasida ham umid yaratish uchun muhim va samarali usullardan biri Islom mikromoliyasidir[11].

Odamlar o'z ehtiyojlarini qondirish uchun qulayroq yo'lga muhtoj ekan, islom mikromoliyasi eng to'g'ri yo'l bo'lishi mumkin. Islomiy mikro kredit tizimi har

qanday loyihalarni emas, balki aholi daromadlarini oshirishga yordam beradigan samarali loyihalarni rag'batlantiradi. Chunki, tashkilot ushbu proektda sherik sifatida ishtirok etadi. Ushbu yondashuv kambag'al qatlamning mikro omonat, mikro investitsiyalar va mikro sug'urta qilishga yordam beradi. Natijada, jamaytda aholi farovonligi oshadi.

Ilmiy tadqiqot davomida yig'ilgan ma'lumotlarni umumlashtiradigan bo'lsak mikromoliyalash kambag'al va kam ta'minlangan odamlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishni nazarda tutadi, ularning daromadi pastligi tufayli iqtisodiy ahvoli mavjud moliyaviy tizimlardan foydalanish imkoniyatini chegaralaydi. Kredit, venchur kapitali, jamg'arma, sug'urta, pul o'tkazmalari kabi xizmatlardan foydalanish imkoniyati cheklanganlar uchun mikro miqyosdagi moliyaviy xizmatlar taqdim etadi. Kam ta'minlanganlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatish uy xo'jaliklarining daromadlari va aktivlari hamda iqtisodiy xavfsizligini oshirish orqali qashshoqlikni kamaytirishga yordam beradi.

Islom mikromoliyasi moliyaviy xizmatlarni shariat prinsiplari asosida taqdim etadi. An'anaviy mikromoliyadan ustunligi ribo va g'ararni taqiqlanganligi, shuningdek o'ta qashshoq aholiga qaytarmaslik sharti bilan beriladigan, zakot, sadaqah kabi xizmatlarni o'z ichiga olganligi bilan tavsiflanadi. Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Islom mikromoliyasi an'anaviyga nisbatan qashshoqlikni kamaytirishda samaraliroq ekanligi hamda jamiyat farovonligini oshirishi aniqlandi.

Xulosa.

Islomiy mikromoliya tashkiloti tashkil topish va shakllanish bosqichini bosib o'tdi hamda qashshoqlikka qarshi kurashishda an'anaviy tashkilotlarga nisbatan samarali

ekanligi isbotlandi. Islomiy mikromoliya tashkilotlarini joriy etilishi birinchi navbatda qashshoqlikka qarshi kurashish va ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Islomiy mikromoliya muassasasini tashkil qilish O'zbekistonning porloq kelajagi uchun muhim omil, shuningdek, Islom darchasi va

Islom banklari tashkil topishi uchun poydevor hamda rivojlanish istiqboli bo'ladi, natijada o'z madaniyatida islomning chuqur ildizlarini aks ettirgan mamlakat ushbu imkoniyatdan xalq farovonligi hamda mamlakatning barqaror rivojlanishida to'laqonli foydalanishga erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nobank kredit tashkilotlari va mikromoliyalashtirish faoliyati to'g'risida"gi qonun (O'RQ-765-son, 20.04.2022-y.)
2. Susan Johnson (2009). "Microfinance is dead! Long live microfinance. Critical reflections on two decades of microfinance policy and practice". Published in Centre for Development Studies, University of Bath, UK.
3. Islamic Finance Outlook 2022 Edition. spglobal.com/ratings
4. Book, Introduction to Islamic Microfinance, Mohammed Obaidullah 2008
5. The four-model classification is based on John D Conroy, "The Challenges of Microfinancing in South-East Asia", Financing Southeast Asia's Economic Development, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2003.
6. Seibel, Hans Dieter, Wahyu Dwi Agung. 2006. "Islamic Microfinance in Indonesia." Working Paper 2006 (2).Development Research Center, University of Cologne. <http://hdl.handle.net/10419/23656>.
7. Tursunov, A. S. (2022). Islomiy mikromoliyalashtirishning kambag'allikni qisqartirishda tutgan o'rni. Пандемиядан кейинги иқтисодиёт: рисклар, муаммолар, ечимлар» мавзуидаги ўтказиладиган халқаро илмий-амалий конференцияси мақолалар тўплами (2022 йил 30 март). Т.:YTIT, 2022
8. Ledgerwood, Joanna and Victoria White. 2006. Transforming Microfinance Institutions: Providing Full Financial Services to the Poor. The World Bank, Washington DC.
9. Brandsma, Judith, and Deena Burjorjee. 2004. Microfinance in the Arab States: Building Inclusive Financial Sectors. New York: United Nations Capital Development Fund.
10. ADB (Asian Development Bank). 2000. Finance for the Poor: Microfinance Development Strategy. Mandaluyong City: Asian Development Bank.
11. Halima Begum, A.S.A. Ferdous Alam, Md Aslam Mia, Faruk Bhuiyan, Ahmad Bashawir Abdul Ghani, (2018) "Development of Islamic microfinance: a sustainable poverty reduction approach", Journal of Economic and Administrative Sciences, <https://doi.org/10.1108/JEAS-01-2018-0007>.
12. www.worldbank.org
13. www.lex.uz
14. www.isdb.org
15. <https://akhuwatuk.org/>